

STOSUNKI HANDLOWE UNII EUROPEJSKIEJ I POLSKI Z KRAJAMI AKP W OBSZARZE RYNKÓW PRODUKTÓW ROLNO-ŻYWNOŚCIOWYCH W LATACH 2000-2009

Katarzyna Kita, Walenty Poczta
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. W opracowaniu podjęto próbę zbadania kluczowych tendencji w polityce handlowej Unii Europejskiej wobec krajów grupy Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP) oraz wskazania przeobrażeń w strukturze towarowej wymiany rolno-żywnościowej Unii Europejskiej (w tym Polski) z tymi krajami. Analiza uzyskanych wyników wykazała, iż dla krajów AKP rynek europejski jest przede wszystkim źródłem zaopatrzenia dla przemysłu spożywczego. Z kolei import UE i Polski zdominowały te same grupy produktów (kawa, herbata, kakao), potwierdzając jednocześnie specjalizację handlową państw AKP. Zarówno Unia Europejska, jak i Polska, pozostają importerami netto artykułów rolno-spożywczych pochodzących z regionu AKP.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, artykuły rolno-żywnościowe, kraje AKP, polityka handlowa, Unia Europejska

WPROWADZENIE

W praktyce handlowej Wspólnota ma partnerów mniej lub bardziej uprzywilejowanych. Do tych ostatnich z pewnością należy grupa państw regionu Afryki, Karaibów i Pacyfiku¹, przy czym warto zaznaczyć, iż państwa te korzystają z jednostronnych preferencji celnych udzielonych im przez Unię Europejską nie tyle w ramach wspólnej

¹ Grupa państw AKP składa się z 79 państw członkowskich (48 krajów z Afryki Subsaharyjskiej, 16 z Karaibów i 15 z Pacyfiku). Wszystkie z nich, z wyjątkiem Kuby, są sygnatariuszami umowy z Cotonou.

polityki handlowej, ile raczej w wyniku tzw. polityki rozwojowej [Ambroziak 2000 b]. Konkretnie przykłady współpracy Unii Europejskiej z przedstawicielami krajów AKP, w czasach, gdy współpraca była nawiązywana, nierzadko wybiegały poza ramy ówczesnie panujących norm. Do tej pory zresztą trudno o podobny przykład kooperacji państw rozwiniętych z rozwijającymi się. Podjęcie tematu przyszłości tych kontaktów i perspektyw rozwoju polityki handlowej UE wobec AKP jest szczególnie ważne w odniesieniu do rynku rolno-żywnościowego. Rolnictwo jest bowiem tym sektorem, który z jednej strony w gospodarkach krajów AKP odgrywa istotną rolę zapewniając w bilansie handlowym tych państw znaczne wpływy, natomiast z drugiej strony – wpływy te są korygowane pośrednio przez UE, która prowadząc politykę ochrony rynku uniemożliwia zaistnienie na nim producentów z krajów rozwijających się (w tym także z AKP). Taki stan rzeczy stoi niejako w opozycji do głoszonych unijnych postulatów o liberalizacji obrotów handlowych, mających za zadanie stymulować rozwój krajów AKP.

W artykule podjęto próbę zbadania kluczowych tendencji w handlu zagranicznym artykułami rolno-żywnościowymi, prowadzonym przez Unię Europejską z krajami wchodzącymi w skład grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP). Na tle Wspólnoty została również ukazana pozycja Polski. Analizę oparto na danych statystycznych pochodzących z bazy ComExt-EUROSTAT. Za towary rolno-spożywcze uznano towary opisane w Taryfie Celnej kodami od 01 do 24 [Rozporządzenie... 2009].

ŹRÓDŁA I GŁÓWNE ASPEKTY WSPÓLNEJ POLITYKI HANDLOWEJ UE WOBEC AKP

Geneza powiązań Unii Europejskiej z grupą krajów AKP sięga Traktatów Rzymskich², w których z inicjatywy Francji zdecydowano o zawarciu stowarzyszenia z pierwszymi krajami AKP (o statusie terytoriów zależnych) [Miklaszewski 2007]. Sukcesywnie podejmowano decyzje o włączaniu do stowarzyszenia nowych państw i terytoriów zamorskich (głównie za sprawą odzyskiwania przez nie niepodległości), a tym samym o poszerzaniu zakresu regulowanych kwestii oraz dostosowywaniu ich do bieżących potrzeb i sytuacji społeczno-gospodarczo-politycznej [Ambroziak i Kaweczka-Wyrzykowska 2004]. W rezultacie w 1963 roku podpisano, na okres pięciu lat (1964-69), tzw. Konwencję Jaundé, a sześć lat później Konwencję Jaundé II (obowiązywała w latach 1971-1975)³. Założenia obu dokumentów dotyczyły przede wszystkim polityki handlowej – towary wspólnotowe uzyskały wolny dostęp do rynków afrykańskich, analogicznie, dobra pochodzenia afrykańskiego były traktowane preferencyjnie na rynkach europejskich.

² Państwa AKP zostały stowarzyszone na mocy art.182 (dawniej 131-136) traktatu zmienionego traktatem z Amsterdamu: wersja z 1997 roku [Traité d'Amsterdam... 1997]. W Traktacie Lizbońskim brak jest konkretnych zapisów odwołujących się do historycznych relacji między UE a AKP oraz ciążących na obu stronach obowiązków i korzyściach możliwych do uzyskania w ramach współpracy [Mouradian 2010].

³ Jaunde I obejmowała 18 afrykańskich krajów stowarzyszonych (*The Associated African States and Madagascar*), a Jaunde II – 19 (doszedł Mauritius).

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XX wieku, w związku z przystąpieniem Wielkiej Brytanii do Wspólnoty Europejskiej oraz z kryzysem naftowym i surowcowym, stosunki z krajami rozwijającymi się uległy intensyfikacji. W konsekwencji podpisano pięcioletnie porozumienie, tzw. Konwencję z Lomé⁴. Z jednej strony Dokument ten regulował stosunki na linii EWG – dane państwo AKP oraz bezpośrednią współpracę każdego kraju porozumienia z osobna, a także, w przeciwieństwie do umów z Jaundé, towarom przemysłowym i rolnym z krajów AKP⁵ gwarantował bezcłowy dostęp do rynków europejskich [Lomé Dossier 1975, Ambroziak 2000 a]. W praktyce oznaczało to, iż choć 70% produktów eksportowych AKP i tak miałyby preferencyjny, bezcłowy dostęp do rynku WE, to w odniesieniu do artykułów rolnych nie objętych WPR, ponad 94% dóbr z AKP uzyskało taki dostęp⁶ [Paszyński 2004]. W 1979 roku łącznie 58 krajów AKP podpisało z WE tzw. II Konwencję z Lomé. Była to realna kontynuacja układu obowiązującego wcześniej, która pięć lat później zaowocowała podtrzymaniem postanowień w umowie Lomé III (liczba państw zwiększyła się do 65). Jako że działania te podejmowano w okresie, kiedy europejskie społeczeństwa zaczęły domagać się od rządów ograniczenia pomocy dla krajów rozwijających się, to kolejne układy Lomé były raczej odzwierciedleniem interesów europejskich, aniżeli realnym wsparciem dla tych właśnie krajów. Kolejna, tzw. IV Konwencja Lomé, weszła w życie w marcu 1990 roku (i obowiązywała przez 10 lat), ale w związku ze zmieniającą się sytuacją geopolityczną Europy została zrewidowana na półmetku jej realizacji (obejmowała wówczas 71 państw). Głównym jej celem było stworzenie odpowiednich warunków wzrostu gospodarczego oraz zacieśnienie współpracy politycznej. Ponadto dużą uwagę poświęcono rolnictwu, które w wyniku stworzenia efektywnych systemów organizacji rynków rolnych (na wzór istniejących we Wspólnocie) miało przyczynić się do poprawy warunków życia obywateli (w tym ludności wiejskiej), zwłaszcza w kontekście samowystarczalności i bezpieczeństwa żywnościowego [Kołodziejczyk 2010].

Z perspektywy czasu ocena wielu lat funkcjonowania wszystkich Konwencji z Lomé nie jest jednoznaczna. Mimo znacznych jednostronnych preferencji celnych udzielonych przez WE, struktura handlu była rażąco nierówna, czego potwierdzeniem są istniejące w tych krajach znaczne dysproporcje rozwojowe [Focke 1980]. Udział państw AKP w handlu ze Wspólnotą spadł z 6,7% w 1976 roku do 3% w 1998 roku. Zarazem prawie 60% eksportu tych krajów na rynki europejskie było realizowane przez 10 produktów, pochodzących z zaledwie kilku państw [Komisja Europejska 2010 a]. Ta stara i nieefektywna forma kontaktów między partnerami oraz wchodzące w życie postanowienia Rundy Urugwajskiej zmusiły państwa UE do podpisania w 2000 roku w Cotonou (Benin) Układu o Partnerstwie między krajami AKP a Wspólnotą Europej-

⁴ Zostało ono zawarte między 9 krajami EWG a 46 krajami obszaru Afryki, Karaibów i Pacyfiku (państwa AKP).

⁵ Z wyjątkiem produktów strefy umiarkowanej, objętych Wspólną Polityką Rolną.

⁶ Pozostałe towary mogły być wwożone na warunkach preferencyjnych. Powstały tzw. Protokoły handlowe (trade protocols) zapewniające bezcłowe (lub o znacznej redukcji stawek celnych) kontyngenty celne na określone kwoty importowe – dotyczyło to m.in.: cukru, wołowiny i cielęciny, bananów, rumu. Lomé I stworzyło mechanizm stabilizacji wpływów z eksportu towarów rolno-żywnościowych – STABEX (*Système de Stabilisation des Recettes d' Exportation*) – gwarantujący AKP stałość cen produktów eksportowych oraz zbyt producentom.

ską⁷. Układ utrzymał dotychczasowe reguły handlu, ale jednocześnie przewidywał ich zmianę, w założeniach najpóźniej do 31 grudnia 2007 roku, czyli po upływie tzw. okresu przejściowego [Paszyński 2004]. Towary wrażliwe, zwłaszcza rolno-spożywcze, objęte wspólną organizacją rynków rolnych lub innymi specyficznymi regulacjami WPR, w układzie traktowano teraz preferencyjnie, zwłaszcza w odniesieniu do zasad obowiązujących w relacjach z krajami trzecimi na zasadzie Klauzuli Największego Uprzywilejowania (KNU). Ponadto w trakcie trwania tzw. okresu przejściowego obowiązywania umowy z Cotonou, przewidziano do negocjacji Umowy o Partnerstwie Gospodarczym (*Economic Partnership Agreements – EPA*)⁸.

We wrześniu 2002 roku rozpoczęto negocjacje w sprawie nowych umów partnerskich z sześcioma grupami regionalnymi: Afryką Zachodnią, Afryką Środkową, Afryką Wschodnią i Południową, krajami Pacyfiku, Południowo-Afrykańską Wspólnotą Rozwojową (SADC) i krajami Karaibów (Cariforum). Ze względu na trudności w negocjacjach do końca 2007 roku podpisano tylko jedną pełną Umowę EPA (z regionem Karaibów – Cariforum) oraz wiele umów przejściowych (*interim agreements*) z pozostałymi regionami AKP. Dla państw AKP, które nie podpisały nowych umów partnerskich (pełnych lub przejściowych), utrzymano możliwość eksportu do Wspólnoty na warunkach GSP, przy czym 30 krajów tzw. państw najslabiej rozwiniętych korzysta z preferencji w ramach inicjatywy „wszystko oprócz broni” (*everything but arms – EBA*), w której gwarantowano wolny dostęp do rynku unijnego. Towary z pozostałych 10 krajów są eksportowane do UE na warunkach ogólnych Systemu Preferencji Celnych (*generalised system of preferences – GSP*) [Komisja Europejska 2010 b]. Trzeba podkreślić, że negocjacyjny impas nie oznacza, że działania prowadzące do podpisania pełnych Umów o Partnerstwie Gospodarczym zostały zaniechane.

W wyniku akcesji do Unii Europejskiej, Polska przyjęła cały dorobek wspólnej polityki handlowej, i tym samym stała się stroną porozumień z AKP. Warto zaznaczyć, że już w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku Polska była krajem wiarygodnym w oczach partnerów z krajów rozwijających się. Relatywnie silną pozycję zyskała dzięki eksportowi towarów i usług oraz realizacji inwestycji i projektów infrastrukturalnych o dużym znaczeniu [Zajączkowski 2005]. Z kolei początek lat dziewięćdziesiątych był okresem reorientacji geograficznych kierunków wymiany handlowej Polski z zagranicą. W wyniku decyzji podejmowanych na rzecz członkostwa Polski w Unii Europejskiej, współpraca z państwami pozaeuropejskimi została odsunięta na dalszy plan. Obecnie, jako członek UE, Polska jest zobowiązana angażować się w politykę wspólnotową wobec krajów rozwijających się, zwłaszcza wobec grupy państw AKP, z którymi UE ma najstarsze i jednocześnie najbardziej zinstytucjonalizowane relacje.

⁷ Partnership Agreement Between The Members Of The African, Caribbean And Pacific Group Of States Of The One Part, And The European Community And Its Member States, Of The Other Part, Signed In Cotonou, Benin on 23 June 2000, (<http://www.acpsec.org/en/conventions/cotonou/accord1.htm>). Układ miał obowiązywać 20 lat.

⁸ Chodziło o takie określenie warunków handlu Wspólnoty z krajami AKP, by zachować zgodność z zasadami i postanowieniami WTO. W rzeczywistości EPA miały zacząć funkcjonować po okresie przejściowym. Dotyczyło to zarówno relacji jednostronnych, jak i tych, między Wspólnotą a regionalnymi grupami integracyjnymi państw AKP oraz poszczególnymi krajami AKP. Założono również, że będą one miały charakter asymetryczny na korzyść krajów AKP, zarówno pod względem zakresu towarów objętych liberalizacją, jak i okresów przejściowych.

HANDEL ARTYKUŁAMI ROLNO-ŻYWNOŚCIOWYMI Z KRAJAMI AKP

Z zaobserwowanych tendencji wynika, iż w całym analizowanym okresie Unia Europejska, z ujemnym średnim saldem wymiany, pozostawała importerem netto artykułów rolno-żywnościowych (tab. 1). Z danych wynika, że w zewnętrznych obrotach handlowych kraje AKP są istotnym partnerem dla UE. Na koniec 2009 roku, sprowadzane stamtąd na rynek europejski artykuły rolno-żywnościowe stanowiły blisko 20% importu rolnego z krajów trzecich, podczas gdy na przestrzeni lat na rynki krajów AKP trafiało maksymalnie zaledwie 10% unijnego eksportu rolnego do krajów trzecich. Takie dysproporcje mogą wynikać, po pierwsze, z różnych potencjałów gospodarczych UE i państw AKP, a po drugie, ze znaczenia sektora rolnego w tych krajach. W 2000 roku wyeksportowano do AKP towary rolno-żywnościowe o wartości ponad 4 mld euro, a 9 lat później ich wartość wzrosła o 1/3 (tab. 1). Natomiast sam udział handlu produktami rolnymi w całkowitych obrotach Wspólnoty z krajami AKP był zmienny, przy czym zarówno w odniesieniu do eksportu, jak i importu, najwyższy poziom osiągnął on w 2000 roku (odpowiednio 15 i 28%).

Tabela 1. Pozaunijny handel ogółem oraz handel artykułami rolno-żywnościowymi UE* z krajami AKP w latach 2000-2009 (mld euro)

Table 1. Total extra – EU* merchandise trade and agri-food trade with the ACP countries in 2000-2009 (bn €)

Rok Year	Eksport – Export			Import – Import		
	do krajów trzecich to third countries	do krajów AKP to ACP		z krajów trzecich from third countries	z krajów AKP from ACP	
	rolny agri-food	ogółem total	rolny agri-food	ogółem total	ogółem total	rolny agri-food
2000	34,5	26,6	4,1	42,0	26,7	7,7
2004	45,6	38,5	3,7	61,2	40,7	10,3
2006	57,6	48,7	4,6	69,8	49,2	10,4
2008	67,9	56,7	5,7	85,0	60,9	12,1
2009	58,6	48,2	5,3	67,2	43,3	12,0

*Dla 2004-2006 UE-25, dla 2008-2009 UE-27.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych COMEXT.

*For 2004-2006 EU-25, for 2008-2009 EU-27.

Source: own calculations based on data base COMEXT.

Analiza danych pozwala stwierdzić, iż w latach 2000-2009 kraje AKP sprowadzały z Unii Europejskiej przede wszystkim pięć grup asortymentowych⁹: napoje bezalkoho-

⁹ Nazewnictwo zgodne z Rozporządzeniem Komisji (WE) NR 948/2009 z dnia 30 września 2009 r. zmieniające załącznik I do Rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej [Rozporządzenie... 2009].

lowe, alkoholowe i ocet, zboża, przetwory zbożowe, a także mleko i produkty mleczarskie oraz przetwory przemysłu młynarskiego¹⁰ (tab. 2). Na koniec badanego okresu, to właśnie pierwsza wymieniona grupa artykułów w największym stopniu, bo prawie w 1/5, zdominowała strukturę eksportową towarów rolno-żywnościowych do krajów AKP. Zdecydowanie większą dynamiką charakteryzował się eksport zbóż. W 2009 roku, w porównaniu z rokiem bazowym, wzrósł on prawie dwukrotnie, osiągając tym samym 13% udział w eksporcie rolnym UE do krajów AKP, podczas gdy znaczenie mleka i produktów mleczarskich w strukturze eksportowej spadło o ponad 6 pkt proc. Pozostałe grupy produktów charakteryzowały się znikomym udziałem w strukturze

Tabela 2. Grupy produktów rolno-żywnościowych o największym udziale w strukturze unijnego handlu rolnego z krajami AKP w latach 2000-2009 (%)

Table 2. Agricultural products of the biggest share in European agricultural trade with ACP group of states in the years 2000-2009 (%)

Eksport – Export					Import – Import				
Grupa Group of products	2000	2004	2006	2009	Grupa Group of products	2000	2004	2006	2009
Mleko i produkty mleczarskie Dairy products	16,6	13,1	12,0	9,9	Ryby i skorupiaki, mięczaki Fish and crustaceans, molluscs	14,7	13,5	13,4	9,0
Zboża Cereals	7,5	4,9	9,2	13,0	Owoce i orzechy jadalne Edible fruits and nuts	7,8	16,7	17,5	16,1
Produkty przemysłu młynarskiego Products of the milling industry	8,7	9,3	8,3	9,2	Kawa, herbata, przyprawy Coffee, tea, spices	14,3	6,8	8,2	8,2
Przetwory zbożowe Preparations of cereals	6,8	7,8	7,5	7,2	Kakao i przetwory z kakao Cocoa and cocoa preparations	16,8	20,1	19,2	27,5
Napoje bezalkoholowe, alkoholowe, ocet Beverages, spirits, vinegar	11,2	15,4	17,1	18,3	Cukier i wyroby cukiernicze Sugar and sugar preparations	11,2	9,1	8,6	6,9
Pozostałe Others	49,2	49,5	45,9	42,3	Pozostałe Others	35,2	33,8	33,1	32,3
Razem Total	100,0	100,0	100,0	100,0	Razem Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych COMEXT.
Source: own calculations based on data base COMEXT.

¹⁰ W ramach grupy mleko i produkty mleczarskie kraje AKP najchętniej importowały z rynku europejskiego mleko i śmietanę, a także ser i twaróg. Oba rodzaje towarów na przestrzeni lat stanowiły łącznie powyżej 70%. Natomiast w ramach grupy zboża kierowanego na rynek AKP największą rolę odgrywała pszenica (średnio – 95%), podczas gdy wśród grupy napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet – wino ze świeżych winogron (średnio 1/4 wartości eksportu).

eksportu artykułów rolno-żywnościowych UE do krajów AKP, rzadko przekraczającym 5%¹¹. Struktura eksportu rolno-spożywczego UE może świadczyć o tym, że dla krajów AKP rynek europejski jest przede wszystkim źródłem zaopatrzenia dla przemysłu spożywczego. Artykuły pochodzące z UE, których produkcja nie jest możliwa w regionie AKP, chociażby ze względu na uwarunkowania geopolityczne czy klimatyczne, są więc traktowane jako strategiczne, zwłaszcza z punktu widzenia zaspokajania potrzeb mieszkańców tego regionu.

Analizując strukturę towarów rolno-spożywczych importowanych przez UE z państw AKP (tab. 2), można zauważyć, że największy udział stanowiło kakao i jego przetwory. W 2009 roku ta grupa reprezentowała 27% wartości importu rolnego z krajów AKP, co odpowiadało 3 mld euro (z czego średnio aż 3/4 stanowiły ziarna kakaowca). Ponadto, relatywnie dużo sprowadzano owoców i orzechów jadalnych oraz kawy i herbaty, których wartość na przestrzeni lat przeciętnie stanowiła łącznie 1/4 importu rolnego z krajów AKP¹². Pozostałe grupy produktów rolno-spożywczych odgrywały w unijnym imporcie rolnym niewielkie znaczenie, rzadko kiedy przekraczając poziom 4%¹³.

Zainteresowanie Unii Europejskiej właśnie tymi grupami artykułów rolno-spożywczych jest determinowane z jednej strony występowaniem na jej obszarze ograniczeń środowiskowo-klimatycznych, a z drugiej – występowaniem ograniczeń produkcyjnych oraz rosnących potrzeb konsumentów na rynku europejskim. Nie bez znaczenia jest też, często występujący w regionie krajów AKP, monokulturowy charakter produkcji rolnej, który dziś sprzyja osiągnięciu przez nie tzw. specjalizacji. Należy jednak pamiętać, iż owa specjalizacja jest wynikiem nie tyle autonomicznej decyzji samych państw AKP, co raczej wynikiem ich zależności gospodarczej od krajów rozwiniętych, wynikającej z kolei z zależności politycznej, uwarunkowanej okresem kolonialnym¹⁴.

STAN I PERSPEKTYWY UDZIAŁU POLSKI W WYMIANIE HANDLOWEJ UE Z KRAJAMI AKP

Polska prowadziła wymianę handlową z grupą państw AKP już przed przystąpieniem do Unii Europejskiej, jednakże dopiero od 2004 roku można mówić o jej względnej intensyfikacji. To jednak nie świadczy jeszcze o istotnej roli krajów AKP w polskim handlu artykułami rolno-żywnościowymi z krajami trzecimi. Uwzględniając bowiem polskie obroty produktami rolnymi w latach 2004-2009, można zauważyć, iż grupa AKP w przypadku eksportu posiadała mniej niż 1% udziału, natomiast dla importu udział ten spadł do poziomu 1,56% (tab. 3). Z kolei, sam import rolny, w przeciwieństwie

¹¹ M.in. tytoń i wyroby tytoniowe oraz mięso i podroby – średnio w latach 2000-2009 po 5,1% oraz tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego – 3,9%.

¹² Spośród grupy asortymentowej owoce i orzechy jadalne atrakcyjne dla UE były banany (30%) oraz owoce cytrusowe i winogrona świeże oraz suszone (przeciętnie po 18%).

¹³ Tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego – średnio w latach 2000-2009 – 3%, przetwory z warzyw, owoców, orzechów – 2,2%.

¹⁴ Podejście takie reprezentowali zwolennicy szkoły zależności (m.in. André Gunder Frank, Paul Baran), zbliżonej w swoich postulatach do nurtu marksistowskich teorii rozwoju. Uważali oni, że państwa „centrum” różnymi metodami narzuciły krajom słabo rozwiniętym rolę „peryferii” (jako głównego zaplecza surowcowego i dostawcy siły roboczej), podporządkowując niejako ich perspektywy rozwoju swoim celom oraz korzyściom [Piasecki 2007] oraz [Bąkiewicz i Zulawska 2010].

Tabela 3. Polski handel rolno-spożywczy z krajami AKP w latach 2004-2009 (w mln euro)
 Table 3. Polish agri-food trade with the ACP countries in 2004-2009 (million €)

A	B	C	D	E	F	G	H
Rok Year	UE+ kraje trzecie EU + third countries	kraje trzecie third countries	kraje AKP ACP group of states	handel UE z krajami AKP EU trade with ACP group of states	D/B	D/C	D/E
Eksport – Export							
2004	4 239,40	413,34	26,22	3 674,60	0,62	6,34	0,71
2009	9 934,17	955,55	71,12	5 349,18	0,72	7,44	1,33
Import – Import							
2004	3 879,27	678,93	91,42	10 319,01	2,36	13,47	0,89
2009	8 696,40	1 261,80	135,24	12 009,79	1,56	10,72	1,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych COMEXT.
 Source: own calculations based on data base COMEXT.

do tendencji zaobserwowanych po stronie eksportu w polskiej wymianie handlowej z grupą państw AKP, tracił na znaczeniu, mimo że na koniec 2009 roku (wobec 2004 roku) w ujęciu wartościowym wzrósł prawie o połowę. Było to spowodowane przede wszystkim większą dynamiką obrotów ogółem, których wartość na przestrzeni lat się podwoiła.

W trakcie analizowanych lat Polska utrzymywała z państwami AKP ujemne saldo wymiany rolno-żywnościowej. W 2009 roku eksportowała do państw AKP towary rolno-spożywcze o wartości trzykrotnie wyższej aniżeli w roku bazowym, ale w odniesieniu do handlu rolno-żywnościowego z krajami trzecimi był to poziom stanowiący niecałe 7,5% (tab. 3).

Z obliczeń wynika, że tylko w 2006 roku zaobserwowano ujemną dynamikę eksportu rolnego, kiedy to, w relacji do roku bazowego, wartość towarów spadła. Ponadto dane zawarte w tabeli 3 wskazują na to, iż pomimo wzrostu roli Polski w unijnym eksporcie artykułów rolno-żywnościowych do państw AKP do 1,33% w 2009 roku, nadal pozostaje ona znikomą. Jednocześnie na przestrzeni lat, w przeciwieństwie do tendencji odnotowanych w bilansie handlowym Wspólnoty, spadał udział artykułów rolno-spożywczych pochodzących z krajów AKP w polskim imporcie rolnym z krajów trzecich (tab. 3), co może być spowodowane faktem, iż w tym okresie, a więc już w latach członkostwa Polski w UE, obserwuje się wyraźny wzrost znaczenia krajów UE w polskim handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi.

Obserwacja zmian w strukturze polskich obrotów towarami rolno-żywnościowymi pozwala wysunąć wniosek, że Polska, tak jak UE, dla państw z regionu AKP, jest rynkiem atrakcyjnym m.in. ze względu na wielokierunkowy charakter produkcji rolnej. Przede wszystkim na uwagę zasługuje fakt, iż w 2004 roku ponad 2/3 wartości polskiego eksportu artykułów rolno-żywnościowych do krajów AKP stanowił tytoń i przemyślowe namiastki tytoniu. W kolejnych latach jego rola w kształtowaniu struktury eks-

portowej diametralnie się zmieniła i na koniec analizowanego okresu zajmował jedno z ostatnich miejsc, stanowiąc mniej niż 1% (tab. 4). Ponadto, interesująca sytuacja została odnotowana w odniesieniu do produktów przemysłu młynarskiego. Chociaż w strukturze polskiego eksportu rolnego grupa ta odgrywała dotąd znikomą rolę (2% w 2006 roku), to na koniec badanych lat jej wartość wzrosła ponad 130-krotnie.

Tabela 4. Dominujące grupy towarów w strukturze polskiego handlu rolno-żywnościowego z krajami AKP oraz ich udział w ramach grup w unijnym handlu rolno-żywnościowym z krajami AKP

Table 4. Main commodity groups in the structure of Polish agri-food trade with the ACP countries and their share in the groups of EU agri-food trade with the ACP countries

	Handel rolno-spożywczy (mln euro) Agri-food trade (mln euro)		Udział danego towaru w polskim eksporcie/ importcie artykułów rolno-spożywczych do/z krajów AKP Share of products in Polish export/import of agri-food products to/from the ACP countries (%)		Udział polskiego eksportu/importu w eksporcie/importcie UE do/z krajów AKP w ramach danej grupy rolno-żywnościowej Share of Polish export/import in the EU export/import to/from the ACP countries within the group (%)	
	2004	2009	2004	2009	2004	2009
Eksport – Export						
Mięso i podroby jadalne Meat and edible meat offal	0,70	10,83	2,66	15,22	0,29	3,36
Mleko i produkty mleczarskie Dairy products	6,07	4,95	23,03	6,96	1,26	0,93
Zboża Cereals	0,76	43,36	2,91	60,96	0,42	6,22
Tytoń Tobacco	16,32	0,69	62,33	0,96	7,02	0,35
Produkty przemysłu młynarskiego Products of the milling industry	0,009	1,25	0,04	1,76	0,003	0,26
Import – Import						
Kawa, herbata, przyprawy Coffee, tea, spices	18,60	17,20	20,35	12,72	2,66	1,74
Kakao i przetwory z kakao Cocoa and cocoa preparations	50,09	87,11	54,79	64,41	2,42	2,63
Tytoń Products of the miling industry	6,55	22,28	7,16	16,47	1,48	4,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych COMEXT.
Source: own calculations based on data base COMEXT.

Z danych w tabeli 4 wynika, że o ile na przestrzeni lat znacznie zmniejszyło się znaczenie mleka i produktów mleczarskich w strukturze eksportu rolnego (o 16 pkt proc.), to znacznie wzrosła rola zbóż. W 2009 roku aż 60% wartości artykułów rolnożywnościowych skierowanych na rynki krajów AKP było udziałem tej grupy asortymentowej¹⁵. Nadal jednak, na koniec 2009 roku, jedynie 6% wartości zbóż europejskich wysyłanych do państw AKP (tab. 4) pochodziło z Polski. Grupą o relatywnie dużym udziale w strukturze polskiego eksportu rolno-spożywczego do regionu AKP (w 2009 roku), było także mięso i podroby jadalne (tab. 4). Na przestrzeni lat wartość eksportu tej grupy towarów wzrosła ponad piętnastokrotnie¹⁶. Natomiast na rynkach państw AKP Polska, tak jak UE, zakupywała przede wszystkim kakao oraz kawę i herbatę (tab. 4). Relatywnie mniejsze, choć sukcesywnie rosnące, znaczenie w strukturze polskiego importu rolnego odgrywał tytoń. Wartość tego towaru na przestrzeni lat zwiększyła się ponad trzykrotnie (tab. 4) i jednocześnie był to poziom gwarantujący Polsce ponad czteroprocentowy udział w unijnym imporcie tej grupy asortymentowej.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że mimo intensyfikacji handlu pomiędzy stronami Porozumienia z Cotonou, kraje AKP są ciągle potencjalnym, perspektywicznym partnerem handlowym dla UE (dla Polski znaczenie tych krajów w wymianie handlowej jak dotąd pozostaje niewielkie). W 2009 roku artykuły rolne sprowadzane z krajów AKP na rynki europejskie odpowiadały prawie za 1/5 wartości importu rolnego z krajów trzecich, podczas gdy w latach 2006-2008 ich udział kształtował się na poziomie 14%. Dodatkowo zaobserwowano, że obroty handlowe produktami rolno-spożywczymi UE z państwami AKP charakteryzują się niekorzystnym saldem obrotów, co z kolei działa na korzyść tych krajów. Taki stan rzeczy częściowo wynika ze specyfiki oferowania przez nie towarów, charakterystycznych tylko dla danej szerokości geograficznej, nieosiągalnych w warunkach europejskich. Warto zauważyć, że w analizowanym okresie w imporcie UE (w tym także i Polski) z państw AKP dominowały przeważnie te same grupy produktów, czyli: kawa, herbata, kakao. Potwierdza to tendencję specjalizacji handlowej państw AKP, oferujących określone artykuły rolne, szczególnie atrakcyjne z punktu widzenia zaspokajania potrzeb na rynku europejskim, w tym polskim. Z kolei Europa jest dla państw AKP źródłem zaopatrzenia dla przemysłu spożywczego (Wspólnota, w tym także i Polska, eksportuje przede wszystkim zboża, produkty mleczarskie oraz produkty przemysłu młynarskiego).

Współpraca, jaką nawiązała Unia Europejska z grupą krajów AKP, jest oryginalnym przykładem kooperacji państw rozwiniętych z rozwijającymi się. Jednak ponad pół wieku partnerstwa pokazuje, że zamiast stymulować gospodarki krajów rozwijających się, sprzyja ono raczej powiększaniu dochodów przez partnerów europejskich. Umowy gospodarcze, gruntownie reformujące relacje handlowe na linii UE-AKP, które mogłyby znacząco podnieść dochody krajów AKP z eksportu, nadal oczekują na podpisanie.

¹⁵ Z czego średnio 98% to – tak jak w przypadku UE – pszenica.

¹⁶ Kraje AKP najchętniej sprowadzały z Polski mięso drobiowe (85% w 2009 roku), podczas gdy w 2004 roku ich zainteresowanie było skierowane zarówno na mięso drobiowe, jak i wieprzowinę (po około 45%).

W obecnej sytuacji geopolitycznej to Unia Europejska jest stroną dyktującą warunki. Świadczy o tym chociażby polityka handlowa Wspólnoty, która w ostatnich latach stała się bardziej restrykcyjna. W konsekwencji ograniczyło to wymianę handlową w zakresie niektórych towarów. Sytuację dodatkowo komplikuje własna polityka samych państw grupy AKP wobec proponowanych umów, czego potwierdzeniem jest fakt, że tylko państwa Karaibów zdecydowały się na pełen zakres umów. Wzajemna liberalizacja rynków jest więc ciągle sprawą otwartą i stanowi wyzwanie dla nowych kierunków polityki handlowej UE.

LITERATURA

- Ambroziak A., 2000 a. Stosunki Wspólnoty Europejskiej z państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku. *Wspólnoty Europejskie* 9, 12-17.
- Ambroziak A., 2000 b. Stosunki Wspólnoty Europejskiej z państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku. *Wspólnoty Europejskie* 10, 7-13.
- Ambroziak A., Kawecka-Wyrzykowska E., 2004. Traktatowe stosunki handlowe Wspólnoty Europejskiej z państwami trzecimi. W: Unia Europejska. T. 1. Red. E. Kawecka-Wyrzykowska, E. Synowiec. IkiCHZ, Warszawa.
- Bąkiewicz A., Żuławska U., 2010. *Rozwój w dobie globalizacji*. PWN, Warszawa.
- Focke K., 1980. From Lomé 1 towards Lomé 2, texts of the report and resolution adopted on 26 September 1980 by the ACP-EEC Consultative Assembly. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Komisja Europejska. 2010 a. http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/cotonou-agreement/index_en.htm [dostęp: 14.11.2010].
- Komisja Europejska. 2010 b. EU-ACP Economic Partnership Agreements: State of Play at June 2010, TRADE D2 D (2010), EC DG Trade, Brussels 15 June 2010. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/146263.htm>.
- Kołodziejczyk K., 2010. Umowy o partnerstwie gospodarczym (EPA) w stosunkach Unia Europejska- grupa państw AKP. Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa.
- Lomé Dossier 1975. The Courier. The Magazine of Africa – Caribbean – Pacific & European Union Cooperation and Relations. Special Issue 31. <http://www.acpsec.org/en/treaties.htm>.
- Miklaszewski S., 2007. Kraje rozwijające się w światowym systemie gospodarczym. Wyd. Diffin, Warszawa.
- Mouradian A., 2010. Lisbon Treaty: the new order of cooperation. The Courier. The Magazine of Africa – Caribbean – Pacific & European Union Cooperation and Relations 15, 11. <http://www.acp-eucourier.info>.
- Partnership Agreement Between The Members Of The African, Caribbean And Pacific Group Of States Of The One Part, And The European Community And Its Member States, Of The Other Part, Signed In Cotonou, Benin on 23 June 2000. <http://www.acpsec.org/en/conventions/cotonou/accord1.htm>.
- Paszyński M., 2004. Od Traktatu Rzymskiego do Porozumienia w Cotonou. W: Pomoc Unii Europejskiej dla krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku. Szansa dla polskich przedsiębiorstw? Red. T. Koziej. Oficyna Wydawnicza WSM SIG, Warszawa.
- Piasecki R., 2007. *Ekonomia Rozwoju*. PWE, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (WE) NR 948/2009 z dnia 30 września 2009 r. zmieniające załącznik I do Rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej. 2009. Dz. U. UE L 287, 52.

- Traité d'Amsterdam modifiant le Traité sur l'Union Européenne, les Traités Instituant les Communautés Européennes et certains actes connexes. 1997. <http://eurlex.europa.eu/fr/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078> [dostęp: 28.11.2010].
- Zajączkowski K., 2005. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej a polityka zagraniczna RP wobec krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku. W: Wdrażanie zobowiązań międzynarodowych Polski w związku z członkostwem w Unii Europejskiej. Red. M. Żylicz. Wyd. Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu, Radom.

THE EUROPEAN UNION'S AND POLAND'S TRADE RELATIONS WITH THE AFRICAN, CARIBBEAN AND PACIFIC GROUP OF STATES (ACP) IN THE AGRI-FOOD PRODUCTS IN THE YEARS 2000-2009

Summary. The aim of the paper is to examine key trends in the European Union's trade policy towards the African, Caribbean and Pacific group of states (ACP), as well as to identify main changes in the commodity structure of the European (and Polish) agri-food trade. The results showed that for the ACP countries, the European market is perceived as a source of food industry while the EU (including Poland) imports from ACP region coffee, tea and cocoa. This confirms a certain specialization of production and trade in ACP countries. Both the European Union and Poland, are net importers of agri-food products from the ACP region.

Key words: foreign trade, agri-food products, the ACP group of states, trade policy, European Union

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 4.01.2012

Do cytowania – For citation: Kita K., Poczta W., 2012. Stosunki handlowe Unii Europejskiej i Polski z krajami AKP w obszarze rynków produktów rolno-żywnościowych w latach 2000-2009. J. Agribus. Rural Dev. 1(23), 49-60.